

životního prostředí. O. Vidláková (Ústav státní správy, Praha) pojednala o *vazbách demografie na právní vědu*, kde se úměrně se společenským rozvojem stupňuje i potřeba široké aplikace demografie a jejích poznávacích nástrojů při zdokonalování právního řádu.

Hlavní přínos demografické konference vidíme v tom, že — i když se názory na vymezení demografie lišily — spojovalo autory referátů i diskusních příspěvků vědomí nutnosti respektovat její širší souvislosti a přesáhnout hranice vlastní disciplíny nikoli překračováním její kompetence, ale otázkami kladenými ostatním oborům. Tato cesta zřejmě umožní lépe pochopit postavení demografie — i s jeho historickými proměnami — v systému věd(1) a dosáhnout její sebereflexe na kvalitativně vyšší úrovni.

Bohumila Princová — Jiří Patočka

Kapitoly ze sociologických metod a technik III

Založit dobrou tradici je záslužné, ale teprve její udržování a rozvíjení se stává průběžným kamenem kvalit zakladatele i životnosti myšlenky. Kapitoly ze sociologických metod a technik, týdenní seminář metodologické sekce Sociologické společnosti, mají za sebou už třetí pokračování. Jejich smyslem je působit systematicky a dlouhodobě na zlepšení kvality statistických výsledků a interpretačních závěrů sociologických výzkumů, dát k dispozici vhodné nástroje analýzy dat, klást důraz na obsah metod a jejich vztah k poznávacímu procesu v práci s daty.

Vyznačují se několika výraznými rysy, které z nich dělají podnik s kontinuitou a tradicí zcela specifickou a dávají naději na vznik velmi potřebné neformální instituce systematického postgraduálního rozvoje důležité sociologické disciplíny.

Jednotlivé semináře na sebe především promyšleně navazují. Ačkoli je mezi nimi roční interval, jejich obsah tvoří skutečně jakoby kapitoly z jedné knihy. První seminář byl věnován jednorozměrným rozdělením a analýze rozptylu, druhý se zabíral faktorovou analýzou a třetí, o němž tu přinášíme zprávu, byl zaměřen na využití statistických metod pro kauzální závěry v empirické sociologii. Semináře jsou plánovány a připravovány dlouho dopředu, v současné době se shromažďují již materiály pro kapitoly čtvrté. Součástí přípravy je nejen vydání textů přednášek, které mají účastníci k dispozici už při zahájení jednání, ale i rozsáhlé a technicky náročné zpracování vhodných příkladů. Součástí seminářů jsou kulaté stoly poskytující příležitost k výměně zkušeností a k aktivní participaci všech účastníků na rozvinutí a prohloubení probíraných témat. Nejvýznamnějším rysem této akce je však podle mého názoru vyhraněný postoj, cílevědomé rozpracování vztahů mezi sociologií a statistikou, kterou v Kapitolách reprezentuje především jejich spiritus agens Jan Řehák.

Východiskem koncepce semináře je přesvědčení, že statistika představuje výzkumný nástroj pro sociologii a musí tedy odpovídat na její požadavky a respektovat její limity. Toto přesvědčení nachází především v důsledné snaze vykládat statistické postupy sociologovi tak, aby mohl vniknout do jejich mechanismů pokud možno bez přebírání matematické symboliky a terminologie. Rozhodující je přitom důraz na výběr vhodných postupů, orientace na takzvanou robustní metodiku, která umožňuje řešit řadu úloh s uspokojivou přesností bez použití počítačů a složitějších procedur. Charakteristický je také respekt k významu nominálních a ordinálních dat v sociologii a trvalá pozornost věnovaná neparametrickým technikám.

Třetí Kapitoly se konaly ve dnech od 9. do 13. června v Živohošti. Pět dní semináře bylo věnováno pěti tématům. Po úvodní diskusi metodologických aspektů možnosti a limitů kauzálních závěrů opřených o empirická data byl věnován jeden den robustním a rychlým metodám hodnocení dat a vztahů v nich. Pak následovala přednáška a seminář o vztazích mezi třemi proměnnými, sledovanými parciálními korelacemi. Čtvrté téma, uvedené Tomášem Havránkem, bylo zaměřeno na úlohy a metody třídění třetího a čtvrtého stupně a závěrečné téma, přednesené opět Janem Řehákem, bylo věnováno regresní analýze. Z programu večerních kulatých stolů zaujala zejména problematika tvorby a operacionalizace hypotéz a modelování v sociologii. Účastníci odjížděli s pocitem uspokojení nad pracovní náročným, ale velmi plodným týdnem a s příjemným výhledem na další pokračování za rok.

Ivo Možný

(1) O vztahu demografie k sociologii viz Charvát, F.: *K problematice vztahu demografie a sociologie*. Populační prognózy I., VÚSEI — ČSDS při ČSAV, Praha 1977, s. 7–10 — Acta demographica. Sv. 2.

O vztahu demografie a ekologie viz Blažek, B. — Petz, J.: *Pojem „populace“ v demografii a ekologii*. Demografie, 1974, č. 4, s. 316–318.